

Образователни програми, предлагани от РИМ-Смолян, в помощ на обучението по история

Първо дължа благодарствени думи към организаторите и конкретно отправената покана към музейната институция за включване в семинара. Самото му провеждане подсказва, че е извървяна една от най-важните стъпки – за създаване на мрежа за обмен на информация между заинтересовани и мотивирани за участие страни в общия процес за задълбочаване знанията на учащите се по история и утвърждаване на българската национална идентичност.

Информационният обмен в мрежова среда – стратегическа задача на Регионален исторически музей „Стою Шишков” - Смолян. Отдавна се стремим да „влезем” в програмите на ежегодните методически съвещания, т.нар. „септемврийски съвещания” с взаимно полезни предложения. Това не е самоцел, не се отнася само за Смолянския музей, на редица музейни форуми е идентифицирана такава необходимост от преди 10-на години. Но този обмен разглеждаме двупосочно, защото очакваме да получим предложения за усъвършенстване на нашето участие в съвместен образователен процес по толкова важен за проблемите на националната идентичност предмет, какъвто е „историята”.

Връзката училище-музей е безспорна и динамична, постоянно разширяваща се. Трябва да подчертаем, че съвременните тенденции в развитието на музейните институции определят музейната педагогика като приоритет. В световен мащаб в последното десетилетие на миналия век в програмни документи на музейната общност е заложено развитието на „музеите през новия век” на базата на силна обвързаност на образователните процеси с музейните посещения. Модерният музей е този, който стикова стандартите на сериозния образователен процес със специфичния музеен език и неговите неизчерпаеми възможности да стимулира творчество в свободна обстановка, като свободен личностен избор и под форма на забавление.

Съвременните български музеи залагат на образователните програми като на средство, повишаващо авторитета на институцията и променящо закостенели представи. Търси се модел, който в очите на учащите се да превърне музея в полезно и достъпно място, което дава възможности за по-добро усвояване на учебния материал, за разширяване на кръгозора, за информирано поведение в социална среда, а също и за забавление.

Музеят – нетрадиционна образователна институция.

Музеите не са образователни институции от класически тип. Преди всичко те са специфични публични институции с главна мисия грижата за опазване на културното наследство, но точно това им дава многообразни възможности за развиване на собствен образователен потенциал, предназначен за разнообразна по профил и интереси музейна публика.

Музейната колегия в България в началото на XXI век се обедини около идеята, че „музейните образователни програми като най-перспективното направление за развитие на музеите в страните с посттоталитарно управление”. По тази причина през последните години са проведени редица семинари, обучителни програми; разработени и „проиграни са” многократно успешни практики в различни по мащаб и тип музеи в страната.

Българското музейно образование има добра традиция и изпробвани методики, независимо от политическата окраска на всяко време. През годините балансът е бил различен, но в последното десетилетие се поставя специално проблемът за музейни експерти, които конкретно да работят само с публика и да задоволяват потребностите на учащата се аудитория, като затвърждават и надграждат нейните познания по стандартите на образователния процес за съответния курс.

В съвременните условия образователната функция на музеите, насочена към ученическата аудитория, е с големи възможности при използването на предимствата, заложен

в същността на музейната институция. Първо това е възможността музеите да не се ръководят от официално приети и задължителни учебни програми и планове, а само да следват, да се доближават до учебните. Музеите имат свободата да избират собствена тематика за образователната програма, да използват пряко специфичните музейни средства, да осъществяват образователен процес в извънучилищни условия, да онагледяват или „разиграват“ образователни ситуации и т.н. Тези предимства и особено незадължителния и неформален характер, даващ право на избор на публиката, прави музеите привлекателни и търсени като съвременно културно пространство с оглед обучение.

При всички случаи това образование не може и е недопустимо да бъде изолирано и самоцелно, то може да съществува само в общообразователен контекст и да работи в негова полза. Но залогът тук е наличието на възможности за импровизация с цел утвърждаване на знания и умения. Без да повтаря буквално училищната тематика и методика, образованието в музея допълва и разширява познанията на учащите се, обогатява естетическите им усещания и творческите заложби. То при всички случаи е свързано с културно-историческото наследство, въздейства и работи за отношение към историята, националната идентичност, културните ценности; помага за изграждането на родова памет и отношение към роден край; възпитава толерантно отношение към различieto независимо дали се отнася за етноси, религии, съсловия или възрасти. Това се случва чрез общуване с експонати, с помощни музейни материали и с участието на музейните медиатори. И тук на преден план излиза наистина ролята на музейния специалист-педагог – предизвикателствата са големи, очакванията към него от страна на публиката – също.

Музеологията има създаден методически подход към проблематиката „музей-образование“ като разделя това направление в няколко главни полета: **„формални образователни програми“** (принципно погледнато музеите предлагат „неформално обучение“, при тях обучението е извън класни стаи и аудитории, без изпит и оценки). Тук се вземат предвид специални музейни програми, планирани и разработени така, че да допълват учебните програми на училища, колежи, университети; те включват уроци в музея, предназначени за всички училищни нива лекции и теоретични учебни курсове, предназначени главно за гимназиален и последващи курсове; специализирани аудио-визуални програми; семинари и специални курсове за учители; индивидуална подготовка за учители; публикации, свързани с музейните образователни програми за учащи се. Съществуват още **„неформални“** и **„неофициални музейни образователни програми“**, които излизат от тематиката на нашата среща.

За да бъде пълноценно проведен, музейният урок (или занятие) подлежи на методическа подготовка, както всеки друг урок. Първо имаме избор на темата, съобразена с основния материал по история в българското общообразователно училище, а също в известна степен с характеристиката на региона; би следвало да се проведе проучване на предварителната подготовка и очакванията на обучаемите, което е доста трудно, но поне с техния ръководител е необходимо; избор на типа урок, това също трябва да се уточни с ръководителя на групата, но всъщност в голяма степен зависи от водещия тип образование, което в момента получава групата; задължително е определяне на целите и задачите на урока, предварително набелязване на план и график на педагогическия и дидактически инструментариум, който ще бъде използван; накрая – определяне на очакваните резултати, тясно свързани с поставените цели и задачи и с общия профил на групата.

Основното преимущество на музея – гарантиран успех за даден урок: а именно залагайки на „онагледяването“ на уроците по история от максимално близката и естествена на тях среда, т.е. от музея като хранилище на вещественни ценности. Всепризнат факт е, че „нагледността“ като образователен и възпитателен подход дава най-висок процент на усвояване на знания и умения. Постига се оптимално съприкосновение на учебен материал по история с предмет, снимка, документ, карта, схема и т.н., илюстриращи даден исторически факт, изложени в експозицията на музея или временна изложба, а по съвременните стандарти – извадени специално за урока от фондовете и ателиета на реставратори и изследователи.

Общувайки така с историята, учениците не възприемат и изучават материала механично; те са включени в един интерактивен процес, с ангажиране на различните сетива, с осмисляне и изпълнение на друг тип задачи и това всъщност прави процеса на обучението траен и ефективен. Затова не без основание някои педагози наричат музеите „другото училище”.

Интерактивни и комплексни методи

В теорията е прието, че интерактивните методи в образованието спомагат „човек да запомни това, което извършва”, в което откривателство той самият участва; при комплексните методи се задействат всички канали на възприятието – логично-аналитичен, психомоторен, чувствен.

При прилагането на въпросните методи се залага на разгръщане активна мисловна дейност у учениците, включени в урока; изграждане на уменията за ориентиране в историческите събития – чрез разпознаване на музейни експонати и работата с тях; преосмисляне на националната история чрез историята на родния край и обратно – на историята на територията и на региона в контекста на националната. Учениците могат да получат и да решат разнообразни задачи:

- Сами да напишат анотация на музейната културна ценност;
- Да опитат да отправят послание от името на самата ценност – като например да разкажат история;
- Да се включат в ролеви игри, зададени от конкретната тема на урока;
- Да изкажат мнение за обратна връзка - с водещия учител; с самите участници, целта да се усъвършенстват предлаганите уроци.

ВАЖНО: 1. ***Всеки музей търси своите специфични педагогически формати*** – в зависимост от собствения профил и профильт на територията, на която работи. Все пак при всички случаи се залага на интердисциплинарен, широко мащабен подход от гледна точка територии, хронологичен и тематичен обхват.

2. Първият урок (занятие) при ***дългосрочно музейно образование*** би следвало да бъде въвеждаща лекция за запознаване със спецификата на музейната институция, нейната работа и отговорностите пред обществото днес и в бъдеще..

3. Уроците да се превърнат в ***съвместен продукт на музейни специалисти и педагози***.

4. ***Връзката с представителите на училището*** е устойчива и многопосочна, не е само чрез музейните уроци – ние се стремим да поканим на наши изложби, на организирани от нас инициативи първо учителите по история, да ги уведомим за наши издания; участниците се отличават с благодарствени писма, с грамоти за програми със състезателен характер и награди за отличените на призови места; трето – отворени сме към сътрудничество в рамките на дългосрочни проекти, инициирани от училища, извън училищни структури или НПО с мисия в образователната сфера, стига тези проекти да залагат на развитието на музейни уроци по история.

5. ***Последващите ефекти от музейни уроци по история*** – траен интерес към културно наследство; към откривателство и търсене; за опазване на националната памет и осмисляне на българската идентичност.

6. ***За мястото на родителите*** (поставяме под въпрос подобно участие, което в никой случай не бива да се пренебрегва) – азбучна истина е, че образованието е комплексен процес, в който семейството има приоритетна роля. В музейните уроци родителите също могат да бъдат приобщени. Това трябва предварително да се съгласува, за да се постигне достатъчно добър ефект от родителското участие – да е ясно с какво могат да се включат, с какво да участват и тогава да се отправи поканата. Такава идея има добри практики при по-малките ученици, а също при ученици от други населени места или в прояви от състезателен характер.

Практически модели. Образователна програма на РИМ-Смолян в помощ на обучението по история в българското общообразователно училище.

За да отправим към Вас предложение, ние сме извървели път, определящ:

- Музейният урок – цел и заглавие.
- Профил на групата, за която е предназначен урокът.
- Конкретните параметри – място и условия за провеждането; времетраене; материални средства за провеждането – експонати, филмов разказ, презентация, книжни материали; включително техника и пособия.
- Начини за осигуряване оптимална среда за работа. До залата и до експозицията на музея е осигурен достъп на хора с неравностойно положение, двигателни увреждания. Имаме добра практика и с незрящи – разработили сме специализирана програма за тъкани и тъкачество, нашият музей е първи в страната с пътеводител на музейната експозиция на брайлова азбука.
- Екип – не е само лицето за контакт, музейният педагог. Зад него стои цялата структура на музея като ръководител на направлението; специалист по темата; екскурзовод; административно-стопански персонал.

За учебната 2010-2011 г. музейните специалисти от Смолян сме подготвили образователна програма, която включва 12 на брой самостоятелни теми, т.е. уроците могат да се проведат последователно, но същевременно може да бъде проведен само един или няколко от тях.

Заложено е на теми, които по наша преценка са възлови в общообразователното историческо познание у нас – праистория, траки, средновековие, възраждане, освобождение и ново време. Друг водещ принцип при подбора – да се застъпят теми, за които сме осигурили филмов материал; автентични артефакти от нашите фондове и експозиция; илюстративен материал от нашата библиотека и научен архив, които да подпомогнат възприятието на базови познания по темата и затвърдяването им. Конкретно се предлагат: обобщаваща тема по праистория, за строителните традиции и за религиозните вярвания на траките; за средновековна България, за княз Борис I, за българската книга и писменост; за родопските крепости; за началото на българското Възраждане и Паисий; за икономическия подем на българските селища през Възраждането; за Левски, за революционните борби на българите и руско-турската война и накрая – материали за Балканската война, освободителна за родопския край.

Допълнителна информация

Регионален исторически музей „Стою Шишков” предлага образователни програми въз основа на богатата си експозиция и фондове и високо квалифицирания, опитен и информиран екип. Адресати на програмите са деца и младежи, като обемът и съдържанието са съобразени с възрастта и интересите им.

Програмите са символично заплащани от участниците, с оглед обогатяване на пособията и интерактивните средства, използвани в рамките на обучението. Продължителността им е от 60 до 90 минути, с опция за удължаване, при заявено желание от участниците.

Всяка една от темите съдържа въвеждаща лекционна /теоретична/ част, подкрепена с филмов материал и втора – практическа част, която именно създава спецификата на образователното въздействие, провеждано в музейна среда.

Участниците имат възможност да пипнат реални исторически артефакти, да усетят автентичната атмосфера на времето, да разиграят културни моменти и да пресъздадат исторически събития, като възпроизвеждат действията на действителни хора и забележителни личности чрез ролеви игри. При интерес – има възможност за разработване на творческа задача – рисунка, есе, макет и пр. в домашни условия и участие в последващ конкурс.

Програмите се заявяват от организатор на групата (учител, възпитател, педагогически съветник), желателно е три дни предварително. Групите са от 10 максимално до 25 ученика.

Важно за нас е да се осигури възможност образователните програмите да се самофинансират, с цел тяхното многократно възпроизвеждане и усъвършенстване. Добре известни са и други форми за финансиране на подобни музейни дейности: от държавния и общинския бюджет; чрез програми на дарителски организации и фондации; чрез дарения и спонсорство, каквито също търсим да приложим.

Перспективи (или малко да помечтаем на база добри практики в страната):

Учебен музей „лице в лице” – за първи такъв в България се счита създаденият във Варна през 1986 г. макетен музей за запознаване с археологическо наследство, като част от Археологическия музей в града. Намира се в приземния етаж на сградата, т.е. в самостоятелно звено. Целта, която са си поставили създателите е да направят музейната експозиция приятна и достъпна за деца от учаща се възраст: пресъздаване на юрти, землянки; достъп до копия на предмети и т.н. Идеята е сто процентово натопяване на учениците в атмосферата на един отминал свят. В началото на тази есен в Благоевград също се похвалиха с подобна реализирана инициатива. Открита е специализирана сбирка с материали по археология и биология, предназначена за деца от 3 до 12-годишна възраст. Сбирката ще дава възможност на малчуганите да влязат в ролята на истински учени - те ще правят археологически разкопки и ще реставрират копия на праисторически керамични съдове. Ще наблюдават и разпознават птици и животни, ще бъдат археолози и биолози. Експозицията е изградена от екип специалисти от департамент "Археология" при Нов български университет и Регионалния исторически музей - Благоевград. Партньори на инициативата са Асоциацията на детските музеи във Вашингтон и фондацията "Америка за България". Музеят представя археологията и биоразнообразието на Благоевградския край и предлага по достъпен и атрактивен начин научна информация, като включва малките посетители в различни игри и забавни дейности. Експозицията е място за провеждане на уроци по съответната тематика.

Редица музеи в страната вече притежават единични пособия за приобщаване към дадена епоха или историческо събитие на тяхната публика от ученици – костюми, съоръжения, но тук трябва да подчертаем важно обстоятелство за подобна реализация: много висок поток на посещения и музейни уроци, които мотивират музейните експерти (пример от РИМ-Русе, където има римски доспехи; 25 хил. ученически посещения от града и областта за учебната 2008/2009 г., информация към декември 2009 г.).

Важно в една урочна дейност е поставянето на задачи – държи в активност участниците. В музейните уроци това трябва да бъде направено атрактивно. В тази посока много полезни са специално разработени издания, които освен запълнени с информация, да представляват и работна тетрадка. Това може да бъде постигнато единствено, ако се създаде добър екип, тестван чрез провеждането на редица музейни уроци.

Включване на различните участници в процеса на създаване на подобно издание, с ефективен диалог между партньори – учащи се, техни преподаватели, музейни медиатори, родители, чрез родителските настоятелства и доброволчески групи, бизнеса от съответното населено място, това е гаранция за успеха му.

Използвана литература:

Екатерина ЦЕКОВА, Музейна комуникация и музейно образование. С., 2007

МУЗЕЙНИ образователни програми. Обучение на обучители по музейни образователни програми. РНМЦМ-НИМ. С., 2002

ДРУГИЯТ музей. Образователните програми в музеите и галериите. Център за изкуства „Сорос”. С., 1999